

fund, at en reel universel menneskeforståelse er mulig, hvorved de pre-1948 historisk definerede universalismer må forkastes som grundlag for de post-1948 udviklede menneskerettigheder. Udbredelsen af de universelle menneskerettigheder er således tæt forbundet med udviklingen eller snarere uddybningen af det nuværende internationale samfund. På basis af disse betragtninger udgør de universelle menneskerettigheder ikke nogle politisk strategiske størrelser af interventionalistisk karakter (Jacobsen 1996).

De internationale menneskerettigheder er udtryk for en begyndende institutionalisering af de universelle normative „guidelines.“ Det er denne kategori af menneskerettighederne, der, med Madsens ord, udgør en international strategisk resource og nogle politiske instrumenter, der konkret er udmøntet i specifikke asiatiske (menneskerettigheds-) værdier eller en selektiv menneskerettighedsforståelse, der indarbejdes som delkomponenter i en statslig defineret national kultur.

Tager man udelukkende udgangspunkt i de internationale menneskerettigheder, så udgør de helt klart nogle vestligt udviklede værdinormer, der let kan udnyttes i nogle realpolitiske sammenhænge som dem Madsen beskriver for den sydasiatiske region. Menneskerettighederne reduceres således til nogle mere eller mindre subtile redskaber i en global hegemonisk dominansdiskurs, skaleret i et internationalt, nationalt, og lokalt hierarki, en proces som Madsen refererer til som „bargaining.“ Menneskerettighederne omdefineres således fra altruistiske størrelser til politisk ideologiske konstruktioner, der negerer deres historisk determinerede socio-politiske nødvendighed for genoprettelse af den menneskeværdighed, som en ekspanderende kapitalisme til stadighed undergraver (Donnelly 1989). Et forsøg på en filosofisk forståelse af de universelle menneskerettigheder i en multi-kulturel verden bliver dermed afløst af en pragmatisk sociologisk tilgang, der via en metodisk objektivisering af mennesket til politisk manipulerende „agenter“, forsyner det med et internationalt defineret og legitimeret regelsæt til dannelse af nationale borgerskaber og socio-kulturelle fællesskaber, der forhandler med staten og dens institutioner ud fra et strategisk rettighedsperspektiv.

Disse betragtninger til trods finder jeg, at Madsens bog er et meget gennemarbejdet og analytisk interessant studie af menneskeret-

tighedsdebatten i en sydasiatisk kontekst. Med bogens dybdeborende analyser, empiriske detaljer og meget informative bibliografi er jeg af den klare overbevisning, at Madsen på en særdeles kvalificeret måde har åbnet for en debat, der fremover vil placere Sydasiens som et naturligt integreret led i den globale diskurs om, hvordan vi mennesker i en stadig mere integreret verden forholder os til hinanden og til de samfundsscenerier, vi konstant bygger op og hiver ned.

Litteratur

- Donnelly, Jack
1989 *Non-Western Conceptions of Human Rights*. I: Jack Donnelly: *Theory and Practice*. Cornell University Press. Ithaca and London.
- Ghai, Yash
1994 *Human Rights and Governance: The Asian Debate*. Center for Asian Pacific Affairs. Occasional Papers, No. 4 Nov.
- Jacobsen, Michael
1996 *Human Rights and Cultural Specificity in the Post-Cold War Period. A Case Study of the Dom People in Papua New Guinea*. (To be published by the Nordic Institute of Asian Studies).

*Michael Jacobsen
Mag.scient., ph.d.*

MARCEL MAUSS: Gaven. Utsvekslingens form og årsak i arkaiske samfund. Oversatt av Thomas Hylland Eriksen. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 1995. ISBN 8-245-60039-3, pris Nkr. 243.

Marcel Mauss' berømte essay om gaven fra 1923-24 har hidtil i Skandinavien været tilgængeligt i en svensk oversættelse (1972). Der er nu kommet en norsk, oversat af den meget produktive Thomas Hylland Eriksen, som vil være lettere tilgængelig for danske læsere.

Mauss' bog er epokegørende, fordi han gennem et rigt sammenlignende materiale overbevisende demonstrerede økonomiens sociale og kulturelle konstruktion i førmoderne samfund. Hvor de økonomiske processer i nutiden var selvstændiggjort og mere og mere præget af kold beregning, individualisering og stræben efter materiel nytte, viste han, at de i „arkaiske“ samfund var sammenvævet med religiøse, moralske og juridiske forhold og måtte anskues i denne kontekst som et „totalt“ fænomen. Mauss sporede den moderne økonomiske kontrakts forhistorie fra et postuleret

urstade, hvor grupper udvekslede „totale ydelser“ (af kvinder, riter, danse og fester foruden materielle goder). Derefter fulgte det stadium, hvor ting udveksles som gaver mellem personer, som handler ud fra deres sociale status og æresbegreber og som repræsentanter for grupper, og hvor disse ting har „sjæl“ og personlige træk. Det tredje stadium er det moderne upersonlige marked, hvor både personer og ting i form af varer løsrives fra disse sociale bånd.

Mauss' skildring af gaven er så meget mere fremragende som den ikke udelukkende romantiserer dette fænomen som en simpel modsætning til den moderne vare, men viser dets modsætningfulde kompleksitet som udtryk for både æresfølelse og generøsitet, rivalisering og beregning. Som et pionerarbejde er teksten genial, men også tit dunkel og forvirret. Den er blevet udlagt på mange måder, og at oversætte den er at begive sig ud i et minefelt af fortolkningsmuligheder. Den første engelske oversættelse (1954) er berygtet for sine mange udeladelser og økonomistiske fordrejninger. Den anden (1990) er mere pålidelig.

Over for en ny oversættelse er det derfor en anmelders opgave at tage stikprøver på dens pålidelighed og vurdere efterskriftets brugbarhed. Med hensyn til det første finder jeg, at oversættelsen i det store og hele forekommer omhyggelig og vederhæftig. Den medtager f.eks. alle de mange noter. Den kan dog ikke helt frigøre sig for den utilitaristiske læsning, som prægede den første engelske oversættelse, og som her nok skyldes norsk socialantropologis britiske arv. Når Mauss siger, at skønt gaver tilsyneladende er frivillige og frie ydelser „cependant contraint et intéressé“, så er det at stramme den at oversætte, at de er „faktisk set bundne og nytteorienterede“ (s.24). Når det s.14-15 hedder, at man i de økonomier, som går forud for vore, næsten aldrig kan observere „enkelt bytte af varer [...] gennem et marked basert på individer“ strider det mod, at man s.13 har fået at vide, at disse samfund ikke „mangler økonomiske markeder – for markedet er et almenmenneskeligt fænomen“. Fejlen er, at Mauss' „marché“ er oversat ved „marked“ og ikke ved det mere almene „udveksling“.

En meningsfuld oversættelse af det berømte citat fra Best om *hau* eller gavens ånd, som er essayets *texte capitale*, er selvfølgelig særlig vigtig. Her er et nøgleord *taonga*, som er betegnelsen for særlige kostbarheder (eng.: valuables) hos maorierne. Her siger Mauss

første gang *taonga* nævnes, at det drejer sig om „un article déterminé“, altså noget ganske særligt eller en kostbarhed. Det bliver ikke klart i oversættelsens „en øremerket gjenstand“ (s. 26). Når det senere hedder, at det ikke ville være rigtigt for en mellemmand at beholde *taonga*'er givet som gengave for sig selv, enten de så er „désirables“ eller „désagréables“, altså af god eller dårlig kvalitet, er det forvirrende, at dette oversættes ved „positive“ eller „negative“. Hylland Eriksen ville have undgået disse fejltrin, hvis han havde konsulteret Sahlins' artikel „The Spirit of the Gift“ (1972) og Weiners „Inalienable Wealth“ (1985). Når disse unøjagtigheder er påpeget, skal det også siges, at Hylland Eriksen klarer andre penible oversættelsesproblemer fint. Således oversætter han Mauss' vigtige skelen mellem besiddelser der er „immeuble“ eller „meuble“ helt korrekt ved „fast ejendom“ og „løsøre“.

Mauss' vanskeligt fortolkelige værk kræver en dybtgående fagkyndig kommentar, der dels kan vise dets bredere faglige relevans og dels gøre rede for senere kritik og videreudvikling af gaveteorien, (her er ingen af de to engelske udgavers forord fyldestgørende). Oversætterens efterskrift udfylder den første funktion rimeligt tilfredsstillende, om end et noget romantiserende syn på den sociale solidaritet i gavesamfund her får overtaget. Hvad den anden funktion angår, mærker man, at Hylland Eriksen ikke er helt fortrolig med nyere udvekslingsteori. Han refererer Sahlins' over 30 år gamle artikel om „The Sociology of Primitive Exchange“ (1965) og Bourdieus indsigter (1972) (om end han henviser til nyere udgaver), men ikke Sahlins' genanalyse af problemet om gavens ånd (1972); Parys kritik, der påviser, at Mauss misforstod gavens rolle i Indien (1986) og Weiners helt banebrydende arbejder om „inalienable possessions“ (1985, 1992), for blot at nævne nogle af de væsentligste nyere arbejder. For øvrigt skæmmes efterskriftet af at „q“ i franske ord overalt gengives med „g“ og flere andre fejl.

Når det gælder grundteksten er danske læsere altså ganske godt tjent med den nye oversættelse, men de bliver ikke godt nok vejledt i efterskriftet.

Litteratur

Bourdieu, P.

1972 *Esquisse d'une théorie de la pratique*. Genève: Librairie Droz. [Outline of a Theory of

Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 1977]

Mauss, M.

1950 *Essai sur le don. I: Sociologie et anthropologie*. Paris: Presses Universitaires de France.

1954 *The Gift*. Introduction by E. E. Evans-Pritchard. Translated by I. Cunnison. London: Cohen & West.

1990 *The Gift*. Foreword by Mary Douglas. Translated by W.D. Halls.

1972 *Gåvan*. Uppsala: Argos Förlag.

Parry, J.

1987 *The Gift, the Indian Gift and the 'Indian Gift'*. *Man* 21:453-473.

Sahlins, M.

1965 *The sociology of Primitive Exchange. I: M. Banton (ed.): The Relevance of Models for Social Anthropology. A.S.A. Monographs I*. London: Tavistock. [Også i M. Sahlins: *Stone Age Economics*. Chicago: University of Chicago Press, 1972].

1972 *The Spirit of the Gift. I: Stone Age Economics*. University of Chicago Press.

Weiner, A.B.

1985 *Inalienable Wealth*. *American Ethnologist* 12:210-227.

1992 *Inalienable Possessions*. Berkeley: University of California Press.

John Liep

*Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

DEBORAH REED-DANAHAY: Education and Identity in Rural France. The Politics of Schooling. Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology. Cambridge: Cambridge University Press 1995. 237 sider, ill. ISBN 0-521-48312-3, hardcover, pris £ 37.50.

Antropologisk feltarbejde i industrialiserede, alfabetiserede, urbaniserede og kommunikationsteknologisk veludstyrede områder som Vesteuropa stiller andre metodiske problemer end arbejdet i antropologiens klassiske småskalasalund. Det største problem i forhold til klassisk metode er, at samfundslivet ikke fyldestgørende kan analyseres lokalt fra en udsigtspost på landsbyens torv. En af de metodiske løsninger, som antropologer hyppigt vælger på dette problem, er at fokusere på en lokal institution eller organisation som deres felt, snarere end at forsøge at inddrage og overskue „hele“ det samfund, institutionen er placeret i. Denne forskningsstrategi har f. eks. givet os en stribe undersøgelser af skoler i forskellige europæiske lande.

Reed-Danahays bog om skolen i en pseudonym fransk landsby i Auvergne har været umådeligt længe undervejs. Feltarbejdet fandt sted i 1980-81, og Ph.D.-afhandlingen fra Brandeis, som bogen bygger på, blev færdiggjort i 1986. Det betyder, at en hel del af bogens empiriske indhold har tvivlsomt værdi, eftersom både uddannelsessystemet og livet i almindelighed har ændret sig ganske overordentligt meget i Frankrig i de forløbne 15 år. Men de mere generelle, teoretiske pointer er formentlig holdbare endnu. Som det fremgår af bogens titel, var Reeh-Danahays hovedinteresse spørgsmålet om skolesystemets indflydelse på landsbyboernes identitet. Det typisk europæiske, franske skolesystem med de statsligt kontrollerede læseplaner og lærernes metodemæssige uafhængighed af lokale politikere forekommer den amerikanske antropolog eksotisk. Landbyboerne betaler for vedligeholdelsen af skolen, men alligevel kan de ikke fyre læreren eller pålægge hende at undervise i noget bestemt!

Udgangspunktet er således en formodning om, at skolen repræsenterer statslig undertrykkelse og ensretning, og at bønderne i Auvergne derfor må have mod-strategier over for denne statsinstitution. Imidlertid viser det sig i løbet af feltarbejdet, at sagen er knapt så enkel. På den ene side betragter bønderne og deres børn skolens indsats som noget, de har brug for. I en moderne tilværelse kan man ikke klare sig med lutter lokal og traditionel viden. På den anden side køber bønderne ikke hvad som helst, bare fordi det kommer fra skolelæreren. De har deres egne prioriteringer, deres egne perspektiver på, hvad tilværelsen går ud på, og de er udmærket i stand til at påvirke de „uafhængige“ lærere ad andre kanaler end via fyrings-trusler og lodrette ordre. Man fristes til at ud-bryde „surprise, surprise“, men det ville måske være uretfærdigt, særligt i betragtning af, at de franske skoler selv er tilbøjelige til at overvurdere deres homogeniserende betydning.

Bogen repræsenterer en grundig undersøgelse af, hvordan relationerne mellem skolen og dens brugere folder sig ud (i 1980-81), og dens konklusion er, at dette samspil faktisk bidrager til opbygningen af en lokal identitet, samtidig med at forholdet til skolen lærer både elever og forældre, hvordan man kan håndtere flerfoldige identiteter. Bøndernes børn vil for et stort flertals vedkommende helst selv blive på landet, men det forhindrer dem ikke i at søge uddannelse. Navnlig pigerne efterspør-